

- Lego, K. (1950): *Geschichte des österreichischen Grundkatasters*, Wien 1950, Bundesamt für Eich und Vermessungswesen.
- Lučić, J. (1980): Najstarija zemljišna knjiga u Hrvatskoj – dubrovački zemljišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz godine 1336, *Anali Zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku*, svezak XVIII, str. 57–89, Dubrovnik.
- Peričić, Š. (1980): Podjela zadarskih "arhiva" između Italije i Kraljevine SHS (1924–1926). *Arhivski vjesnik*, 1978–1979, sv. 21–22, Zagreb 1980, str. 357–374.
- Piplović, S. (1992) (urednik): *Blago Hrvatske iz Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju*. Povijesni arhiv Split, Split.
- Slukan, M. (1997): Katastarsko blago u arhivima Hrvatske. *Zbornik Prvog hrvatskog kongresa o katastru 19–21. veljače 1997*, Hrvatsko geodetsko društvo, Zagreb, str. 95–100.
- Tomić, M. (1951): Arhiv mapa i katastarskih operata u Splitu. *Geodetski list*, br. 4–9, str. 153–157.
- Triadan, M.C. (1991): *Catasto Franceschino – Mappe: Inventario*, Trieste 1991. (rukopis).
- Triadan, M.C. (1994): *Catasto Franceschino, Elaborati cadastali (1818–1840)*, Trieste 1994. (rukopis).
- Zuber, A. (1973): Osvrt na najveće geodetske radove zemaljske katastarske izmjere u Hrvatskoj i Slavoniji 1851. – 1877. *Geodetski list*, br. 4–6, 7–9, 10–12, str. 98–114, 183–192, 256–268.

Summary

CADASTRAL DOCUMENTATION IN THE CROATIAN STATE ARCHIVES

Cadastral documentation are archivistic materials of the greatest importance for every state. Because of that, depositing and preserving of those materials have great significance. After the first cadastral survey has been finished, the special archives of cadastral materials has been established for depositing and preserving such a important documents. The survey was not carry out in the same time in all Croatian's countries, so during the 19th century the separate archives has been established for Istra, Dalmatia, and for Croatia and Slavonia.

From 1996 Archive of cadastral documentation for Croatia and Slavonia are in permanent custody in Croatian State Archives. The valuable of those archivistic materials are inestimable. That documentation are basic documents about extending of property and ownership, and the best authentic document about Croatian's bor-

ders. It also contains very important cultural-historical and geodetic-technical data which testify about our history and developing of geodesy in Croatia.

Because of all that, and preciseness of cadastral documentation, those archivist materials are inexhaustible source for any kind of scientific research.

Boris Zakošek

Povijesni arhiv Rijeka
Park Nikole Hosta 2
Rijeka

TEZAURUSI U ARHIVSKOJ DJELATNOSTI?

UDK 930.25:025.43

Stručni članak

U ovom radu izložena je, po prvi put u našoj literaturi, problematika tezaurusa s obzirom na arhivske značajke i potrebe. Autor pritom, što bi bilo uobičajeno, ne razmatra određeno predmetno područje, npr. arhivistiku kao znanstvenu disciplinu, nego ukupnost društvenog života na nekom području, kako je predstavljena u sačuvanom arhivskom građivu i potom prikazana u obavijesnim pomagalicama. Predmet na koji bi se ovdje tezaurus odnosio jest skup svih fondova i zbirki neke ustanove.

Autor, s osloncem na neke teorijske tekstove, izlaže značajke bitne za razumijevanje pojma tezaurusa te ih problematizira s obzirom na specifično područje arhivske djelatnosti.

Uvod

Upitnik u naslovu teksta ukazuje na nekoliko problema. Kao prvo, što su uopće tezaurusi u arhivskoj djelatnosti odnosno što bi oni mogli biti, s obzirom da u dostupnoj literaturi o tome nismo pronašli puno, i nadalje, da li je i u kojem obliku izrada tezaurusa za arhivsku djelatnost uopće svrsishodna?

Budući da sm pojam tezaurusa nije, čak niti u stručnim arhivističkim krugovima, samorazumljiv, držimo da najprije treba izložiti jednu njegovu prihvatljivu definiciju. Pritom će nam kao glavni teorijski referentni okvir, ali i kao alat u daljnjoj analizi, služiti članak autorice Margarete Burkart, *Dokumentationssprachen* – dio o tezaurusima. Važna terminološka i pojmovna razjašnjenja pružio nam je i magistar-

ski rad dr. Aleksandre Horvat, *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti (Prilog za izradu predmetnog kataloga)*¹.

M. Burkart polazi od definicije da je tezaurus, u smislu informacijskih znanosti, jedan uređeni sklop pojmova i njihovih oznaka koji **u nekom dokumentacijskom području** služi pri indeksiranju, pohranjivanju i pretraživanju. Obilježava ga nekoliko temeljnih značajki:

a) Veza između pojmova i oznaka mora biti jednoznačna. Uspostavlja se putem terminološke kontrole i to tako, da se obilježe i (kao deskriptori) isključe sinonimi², da se višeznačne riječi posebno označe te da se za svaki pojam utvrdi jedna oznaka koja taj pojam jednoznačno prikazuje.

b) Odnosi između pojmova (odnosno njihovih oznaka) moraju biti sustavno prikazani.

c) Tezaurus je utoliko preskriptivan, što utvrđuje broj i opseg pojmovnih jedinica, odnosno njihovih oznaka, koje za odnosno područje stoje na raspolaganju. Taj broj je, u odnosu na prirodni jezik, sužen.

Što u tom kontekstu znači izrada tezaurusa za područje arhivske, kao informacijske djelatnosti? U odgovoru na ovo pitanje poći ćemo od zahtjeva arhivske prakse, dakako od poželjnih i teorijski utemeljenih dijelova te prakse u našim arhivskim ustanovama. Dakle, nećemo se baviti problematikom tezaurusa u domeni arhivske teorijske literature i arhivske znanosti u užem smislu. Smatramo da postupci indeksiranja, pohranjivanja i pretraživanja podataka u toj oblasti prije pripadaju djelokrugu bibliotekarstva.

Naša arhivska baština obiluje golemim potencijalom znanja odnosno podataka³. U većem dijelu pismenog svijeta prevladalo je stajalište, da se načelno ne može prejudicirati čemu i kome to znanje može služiti. Zadaća arhivista je prikazati znanje tako, da ono postane na što brži, jednostavniji i jeftiniji način dostupno širokom

¹ Margarete Burkart: *Dokumentationssprachen*, poglavlje B5.4 *Thesaurus* u: Marianne Buder, Werner Rehfeld i Thomas Seeger (izdavači), *Grundlagen der praktischen Information und Dokumentation – Ein Handbuch zur Einführung in die fachliche Informationsarbeit*, svezak 1, K.G. Saur, München – London – New York – Pariz 1990, str. 162–182.

Aleksandra Horvat: *Tezaurus termina iz književnosti i znanosti o književnosti (Prilog za izradu predmetnog kataloga)*, magistarski rad, Zagreb 1981.

Kada nadalje budemo koristili ili tumačili ove izvore, to nećemo posebno popratiti bilješkama, osim kod izravnog citiranja.

² O tome, što znači eliminirati sinonime kao deskriptore, a da oni i nadalje ostanu dio tezaurusa, kasnije.

³ Ovdje je znanje definirano kao simbolički proizvod u kojemu se ostvaruje spoznajno djelanje subjekta (imenovanje i poimanje predmeta), dok je podatak ona tvarna čestica u kojoj je ostvareno jedinstvo znanja i njegova zapisa. O navedenim temeljnim pojmovima vidi: Miroslav Tuđman, *Obavijest i znanje*. Zagreb, Zavod za informacijske studije, 1990.

krugu zainteresiranih: znanstvenika i kulturnih djelatnika, profesionalaca i amatera, radi postizanja nekih osobnih i kolektivnih ciljeva.

Prikaz znanja koje je pohranjeno u arhivskim fondovima jedne arhivske ustanove moguće je izgraditi na nekoliko razina i na način koji tu aktivnost čini bitno različitom od bibliotekarske djelatnosti. Dok je u knjižnicama jedinica opisa (katalogizacije) unaprijed smišljen autorski rad i, u načelu, individualno djelo, koje u veće cjeline udružujemo i usustavljujemo sukladno logičnim konvencionalnim klasifikacijskim shemama, jedinice opisa arhivskoga gradiva⁴ nastale su, opet u načelu, iz svakodnevnih poslovne aktivnosti administrativnih organizama, tj. kancelarija državnih vlasti, ustanova, gospodarskih i političkih udruga itd., sa znatno više upliva slučajnosti. Stoga i jesu temeljna pravila u prikazu arhivskoga gradiva načelo provenijencije i načelo prvobitnoga reda. Iz načela provenijencije proistječe pravilo da se podaci pohranjeni u arhivskom gradivu donose u sklopu prikaza pojedinog arhivskog fonda, dok načelo prvobitnog reda podatke postavlja na određeno mjesto unutar arhivskog fonda sukladno namjeni i vremenu nastanka podatka, najčešće u jasnom odnosu naspram drugih podataka. Pritom arhivski fond, opet u pravilu, predstavlja definiranu povijesnu obrazinu nekoć živog administrativnog organizma. Odnosi između podataka primarno nisu određeni njihovim sadržajem, već nekim formalnim značajkama (brojem, oznakom, kombinacijom broja i oznake itd.)⁵.

Jedna uređena arhivska struktura prikazat će znanje pohranjeno u svojim spremištima na nekoliko razina. Prvo će na najopćenitijoj razini, najčešće putem vodiča kroz fondove, iskazati broj i nazive pohranjenih arhivskih fondova, s osnovnim podacima o mjestu i vremenu nastanka te o količini pripadajućeg arhivskog gradiva. Zatim dolazi viši stupanj obrade, opis gradiva putem izrade inventara, i to načelno za svaki arhivski fond zasebno. S obzirom na značaj i vrijednost pojedinog arhivskog fonda ili dijela istoga fonda, iz inventara će biti razvidne pojedine uže registraturne cjeline (serije/nizovi) nastale u administrativnom radu, ili čak sadržaj svake pojedine arhivske jedinice odnosno dokumenta. Tako nastala obavijesna pomagala, poglavito ona u kojima je gradivo prikazano sumarno, bit će za korisnika, ali i za stručnog arhivskog djelatnika koji nije neposredno bio zadužen za izradu inventara, neprohodna šuma brojki i slova, ako uz inventar nije priložen povijesni i obavijesni kontekst u kojemu je gradivo nastalo, svojevrсна uputa za uporabu. Stoga je uz inventar neophodno izraditi i povijest institucije (tvorca arhivskog fonda) koja je proizvela gradivo, s podacima o općem povijesnom kontekstu, ustroju tvorca, njegovoj stvar-

⁴ Pojam arhivske jedinice nije jednoznačno određen. To mogu biti fizičke jedinice (knjiga, spis, svežanj, mapa itd.) ili informacijske jedinice (određena serija ili grupa spisa, sadržaj pojedinih spisa itd.).

⁵ To ne znači da su podaci zadobili formalne oznake bez obzira na svoje međusobne sadržajne sveze.